

Skript

HISTORISCH TIJDSCHRIFT

Recensie: Animal languages in the middle ages. Representations of interspecies communication

Auteur: Bente Marschall

Verschenen in Skript Historisch Tijdschrift, jaargang 41.3, pp. 257-260.

© 2019 Stichting Skript Historisch Tijdschrift, Amsterdam

p-ISSN: 0165-7518

e-ISSN: 3051-2506

Skript Historisch Tijdschrift is een onafhankelijk wetenschappelijk blad dat viermaal per jaar verschijnt. De redactie, bestaande uit studenten en pas afgestudeerden, wil bijdragen aan actuele historische debatten, en biedt getalenteerde studenten de kans om hun werk aan een breder publiek te presenteren.

genot weergeeft. Wolloch stelt dat 'the conceptual space which opened up between allegorical and decorative meanings in these paintings left room for one more type of consideration of animals' (p. 160) De allegorische conceptie is als zodanig een vorm van commodificatie van het dier, aangezien aan het dier *an sich* een symbolische betekenis wordt toegevoegd. Dit, in combinatie met de commerciële gebruiksraad van decoratie, is Wollochs ondergrond voor Adam Smiths (1723-1790) gehistoriseerde begrip van dieren als eigendom een kleine eeuw later. Smiths opvatting is dat de utilisatie van de natuur, oftewel de economisering van de natuur, een *sine qua non* is voor de menselijke beschaving. Wolloch stelt daarom dat 'the term "economic" encompasses the wide gamut of the Enlightenment philosophy of progress' (p. 170), oftewel de moderne conceptie van dieren als gebruiksvoorwerpen is onlosmakelijk verbonden met de uit de Verlichting afkomstige opvatting van economie (utilisatie) als menselijke vooruitgang.

The Enlightenment's Animals is een waardevolle toevoeging aan de bestaande literatuur over de Verlichting en de verscheidene historische interpretaties van de mens-dier relatie verruimen het theoretisch kader van de lezer. De vele fragmenten uit dagboeken, brieven

en literatuur van historische figuren kunnen doorgaan voor *namedropping*, maar ook voor gedegen historisch onderzoek. Het boek lijkt soms wat in herhaling te vallen en zou wat korter kunnen. Echter wordt de lezer door de herhaling wel meegenomen in de gedachtegang van de schrijver en is het boek makkelijker te begrijpen. *The Enlightenment's Animals* biedt door de historische afstandelijkheid een inzicht in de (mogelijke) economisering van ons denken, alsmede het al dan niet groeiende onderscheid tussen cultuur en natuur als dialectiek van de moderniteit.

Bas Wiegerinck studeert Geschiedenis en Filosofie aan de Universiteit Utrecht. Hij is geïnteresseerd in de relaties tussen cultuur, taal en wetenschap.

ZOALS HET GEBEKT IS

Alison Langdon ed., *Animal languages in the middle ages. Representations of interspecies communication*, Palgrave MacMillan, 2018; ISBN 978 3 319 71896 5; hardcover; 272 pagina's; €95,39.

Wat onderscheidt de mens van alle andere dieren? Lijkt een kat niet sprekend op de mens? Hij heeft immers oren, een neus en twee ogen, het communiceert, heeft emoties, houdt van luieren voor de tv en spant zich enkel in

wanneer dat absoluut noodzakelijk is. Ja, er zijn ontegenzeggelijk overeenkomsten. Over het algemeen wordt aangenomen dat men hier in de Middeleeuwen anders over dacht. Er was een strikte scheiding tussen 'mens' en 'niet-mens'. Mensen stonden hoger in de rangorde omdat zij als enigen beschikten over taal. Taal getuigt van het bezit van enig verstand, een denktraditie die teruggaat tot de oudheid. De mens bezit een rationele geest en vertoont daarmee, als enige van Gods schepsels, gelijkens met de 'almachtige'. In de bundel *Animal Languages in the middle ages* onder redactie van Alison Langdon, universitair hoofddocent Engels aan de Western Kentucky University, willen de verschillende auteurs juist aantonen dat het onderscheid in de Middeleeuwen niet zo eenvoudig en eenduidig was. Dieren werden heel verschillend ingezet en gewaardeerd.

De bundel is opgedeeld in drie delen, elk bestaand uit vier hoofdstukken. In het eerste deel komt het via dieren becommentariëren van menselijke eigenschappen aan de orde. Daarmee vervagen de grenzen tussen mens en niet-mens. De overeenkomsten worden eerder benadrukt dan dat de tegenstellingen worden vergroot. De typisch menselijke 'vaardigheid' om taal te gebruiken wordt minder typisch menselijk als ook

de dieren spreken. Dat is wat centraal staat in het tweede deel. In het derde deel wordt de focus op verbale taal verbreed tot ook niet-talige betekenis-elementen, zoals de fysieke aanwezigheid van dieren. Zo wordt, volgens Francine McGregor, het paard een empathisch object en daarmee een mogelijke metgezel van de mens.

Wellicht één van de sterkste punten van de bundel is de variatie in onderwerpen, de geografische spreiding ervan en de diversiteit van de geraadpleegde bronnen (onder andere romans in verzen, veterinaire traktaten en heiligenlevens). De meest verrassende groep bronnen wordt gebruikt door Robert Stanton. In zijn 'Bark like a man. Performance, identity, and boundary in Old English Animal Voice Catalogues' maakt hij gebruik van drie (sub)catalogi, de *voces animantium* ('stemmen van levende dingen', overzichten van diergeluiden). De diergeluiden vormden, volgens Stanton, een 'geluidenverzameling' van relatief stabiele natuurlijke verschijnselen. Deze 'geluidenverzameling' inspireerde en volgde de bestaande grenzen van de grammatica, de Bijbelse schriftuitleggingen en dichtvormen (p. 92). Hij verduidelijkt dat er, met name in de *voces animantium* van Aldheim van Sherborne, opgenomen in zijn traktaat *De pedum regulis* (685-695), geen strikte scheiding

gehanteerd werd tussen mens en taal aan de ene kant en dieren en geluiden aan de andere. Zo wijst hij erop dat Aldheim bepaalde karakteristieken zowel aan mens als aan dier toekent. Bijvoorbeeld met zijn uitspraak *pulli et pueri pipant* ('kuikens en kinderen piepen', p. 100), waarbij mens en niet-mens op één lijn worden gesteld. Aldheim noemt zijn lijst weliswaar een weergave van 'verwarde stemmen', een theoretisch kenmerk van niet-menselijke geluiden. Maar hij eindigt zijn opsomming met *homines loquuntur* ('de mensen spreken', p. 101).

De grote diversiteit in deze bundel heeft echter ook een keerzijde. Duidelijk wordt dat de toeschrijving van taal aan exclusief de mens in de middeleeuwen niet zo eenduidig was als op het eerste gezicht lijkt. Verdere, grotere en algemenere conclusies worden niet getrokken. Deze bundel had er baat bij gehad als een algemene afsluitende conclusie was toegevoegd.

De bundel is verschenen in de reeks 'The new middle ages', een serie die volgens de uitgever getypeerd moet worden als 'dedicated to pluridisciplinary studies of medieval cultures'. De achterflaptekst noemt de bundel 'interdisciplinair', maar dat 'interdisciplinaire' valt enigszins tegen. Tekstuele, vaak taalkundige, analyses voeren hier de boventoon. Wellicht is dat niet zo opmerkelijk

als je bedenkt dat de overgrote meerderheid van de auteurs (historisch-) taalkundige is. In met name het derde deel wordt ook gebruik gemaakt van visuele bronnen. Bij het artikel van Hamilton (deel 1) over de 'Andalusische Feniks' is een laat-zestiende-eeuws Iraans miniatuur opgenomen. Deze afbeelding dient echter enkel ter verluchting. Er wordt in de tekst zelfs niet naar verwezen. Het zo duidelijk voorbijgaan aan de rol van het visuele is een gemiste kans. Manuscripten zijn vaak verlucht of hebben kleinere, op het eerste gezicht onbenullige doodles in de kantlijn. Zoals Ehrlich en McGregor laten zien (in deel 3), kunnen visuele bronnen een waardevolle toevoeging zijn bij de bestudering van middeleeuwse onderwerpen in het algemeen en *animal languages* in het bijzonder. Deze twee bijdragen zijn wat die aandacht voor het visuele betreft grote uitzonderingen in deze bundel. Maar het pluri- of interdisciplinaire karakter komt er nogal bekaaid van af.

Alles bij elkaar genomen geeft deze bundel zonder meer een divers beeld van representaties van communicatie tussen mens en dier en dragen alle artikelen bij tot de in de inleiding geponeerde stellingname. De lezer die op zoek is naar een echt interdisciplinaire bundel over dieren en taal wordt echter teleurgesteld. Wel zal diezelfde lezer moeten erkennen,

na het lezen van *Animal languages in the Middle Ages*, dat het in de Middeleeuwen gemaakte (en ook nu nog vaak gehoorde) onderscheid tussen mens en dier niet zo simpel ligt en dat de studie van de relaties tussen mens en dier in het verleden een boeiend onderzoeksveld is. En dat op zich is winst.

Bente Marschall volgt de onderzoeksmaster geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam en studeert tevens Kunstgeschiedenis aan dezelfde universiteit. Zij is met name geïnteresseerd in de cultuurgeschiedenis van de (laat-)middeleeuwse Lage Landen.